herpy

GECKOR

Giant ground gecko

Chondrodactylus angulifer

En stor, kraftig marklevande gecko från öknarna i sydvästra Afrika. Den har inga häftlameller, men korta, taggiga tår som ger fäste i lös sand och gör den till en skicklig grävare. På dagen sover den i en självgrävd gång, och på natten jagar den termiter och andra leddjur. I terrariet behöver den ett tjockt lager sand och ett fuktigt gömställe.

Familj: Gekkonidae Tidigare namn: *Chondrodactylus angulifer namibensis*

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**15-18 cm** total längd inkl. svans
Livslängd	**10-11 år**
Aktiv	**På natten**
Levnadssätt	**Marklevande och grävande**
Biotop	**Öken**
Svårighetsgrad	**Viss erfarenhet**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**60 × 40 × 40 cm** L × B × H för 2 vuxna djur
Temperatur, dag	**27-30 °C**
Värmeplats	**35 °C**
Temperatur, natt	**18-24 °C**
Luftfuktighet	**35-50 %**
UVB	**Valfritt**
Föda	**Insekter**
Hålls	**Ensamma, parvis eller en hane med flera honor**

AVEL

Fortplantning	**Äggläggande**
Könsmogen	**10-12 mån.**
Kullstorlek	**1-2 ägg**
Kullar per år	**1-4**
Inkubation	**55-65 dagar** vid 28-30 °C

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Ej listad**
EU-bilaga	**Ej listad**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Chondrodactylus angulifer är en bredhövdad, kraftig gecko som är byggd för ett liv på lös sand. Som enda art i sitt släkte saknar den fästlameller under tårna. I stället är fingrarna korta och tjocka med små, spetsiga fjäll på undersidan, som ger fäste i sanden och hjälper när djuret gräver. Vuxna djur blir 15-18 cm inklusive svans, och svansen är kortare än kroppen. Den största kända kroppslängden från nos till kloak är 113 mm. Grundfärgen går från ljust orange till rödbrun med ett mönster av överlappande band, en mörk sadel över skuldrorna och ljusa ränder från nosen över ögat.

Hanen är större än honan, har ett bredare huvud och två utbuktningar under svansroten, där hemipenisfickorna sitter. De flesta hanar har dessutom vita fläckar med mörk kant på sidorna vid skuldrorna. Svansen kan kastas om djuret blir gripet. Känner sig geckon hotad reser den sig på stela ben och böjer svansen fram över ryggen som en skorpion, och i dess hemtrakter tror många att den kan sticka. Normalt är den tyst, men ett skrämt djur kan pipa.

Arten beskrevs av Wilhelm Peters 1870 och var länge den enda i släktet *Chondrodactylus*. Man räknade tidigare med två underarter, huvudformen och *namibensis* från Namiböknen, som Haacke beskrev 1976. Genetiska data från 2021 visar ingen tydlig skillnad mellan dem, och i dag räknas arten som en enda art. Skillnaden verkar vara en glidande övergång i teckningen från väster till öster i de torraste trakterna. Släktets övriga arter, till exempel *Chondrodactylus bibronii* och *Chondrodactylus turneri*, har fästlameller och klättrar på sten och träd.

I fångenskap kan arten bli knappt 11 år, och omkring 10 år är realistiskt vid god skötsel. Geckon är lugn och spännande att iaktta, men den är ett nattaktivt grävdjur och inget djur för hantering.

Utbredning och livsmiljö

Arten lever i den torra västra delen av södra Afrika, mest i trakter med under 300 mm nederbörd per år. I Namibia finns den i stora delar av landet söder om Stenbockens vändkrets. Norr om nedre Kuisebfloden håller den sig huvudsakligen till den västligaste delen av landet, och det nordligaste fyndet har gjorts vid Orupembe i regionen Kunene. Den har också hittats i regionen Omaheke i öster.

I Sydafrika lever den väster om 24° östlig längd i större delen av Northern Cape, i angränsande delar av Western Cape och längst i väster i Eastern Cape. Det sydligaste fyndet ligger vid Touwsrivier. I Botswana är den bara känd från det sydvästra hörnet. Typlokalen är Hantam vid Oorlogsrivier nära Calvinia i Northern Cape. Prickarna på kartan är registrerade fynd.

> **Naturlig utbredning:** Namibia, Sydafrika och Botswana.

LIVSMILJÖ

Geckon lever på stora, öppna sandytor: dyner och grusslätter i Namiböknen och sandiga delar av Kalahari. Klimatet är hårt. I Namib faller mellan 2 och 85 mm regn per år, vissa år inget alls, och temperaturen svänger kraftigt både över dygnet och över året. Längs kusten driver dimma från den kalla Benguelaströmmen upp till 50 km in över land 100-200 dagar om året och är en viktig fuktkälla.

Dagen tillbringar geckon i en gång som den själv har grävt, eller i ett övergivet hål efter en skorpion eller en liten gnagare. De självgrävda gångarna kan bli upp till 90 cm långa och gå 25 cm ner. Efter solnedgången kommer den fram och rör sig långsamt omkring med många stopp för att hålla koll på omgivningen. Den tar termiter, nattfjärilar, skalbaggar och deras larver, gräshoppor, spindlar och skorpioner och äter också små geckor. Själv har den många fiender, bland annat huggormarna av släktet *Bitis*, ugglor, öronrävar och surikater.

I naturen läggs äggen framför allt från september till januari. Det är kombinationen av svala nätter, ett varmt och torrt sandlager och lite fukt djupare ner som du ska efterlikna i terrariet.

Skötsel

TERRARIET

Ett par klarar sig i ett terrarium på minst 60 × 40 × 40 cm (längd × bredd × höjd), och samma storlek passar för ett enskilt djur. Ska du hålla en hane med två honor är lite mer bottenyta en fördel. Det är bottenytan och sandens djup som räknas, för geckon är ett grävande markdjur som nästan inte klättrar.

Använd sand blandad med lite lera, kokosfibrer eller torv som bottensubstrat, i ett lager så tjockt att djuret kan gräva sina egna gångar. När ytan sprayas lätt då och då sätter sig sanden, så att gångarna håller, och det understa lagret ska hållas lätt fuktigt. Sand är artens naturliga underlag, och den är inte känd för att svälja sand, som *Eublepharis macularius* kan göra, men undvik helt fin, dammig sand.

Ge minst två låga gömställen per djur, till exempel korkrör, halva kokosnötsskal eller springor av sandsten och skiffer. Stenarna ska stå direkt på terrariets botten och inte ovanpå sanden, så att de inte kan glida ner över ett djur som gräver under dem. Ställ in en fuktlåda med fuktig vermikulit eller sphagnum för hudömsningen. Ett par torra grenar och en rot bryter det enformiga ökenlandskapet. Allt ska kunna tas ut och tvättas, och terrariet ska ha god ventilation och ett tätslutande lock.

TEMPERATUR

På dagen ska bakgrundstemperaturen ligga på 27-30 °C med en sval zon på 24-25 °C och en lokal varm plats på omkring 35 °C. På natten ska temperaturen sjunka till 18-24 °C. Vanlig rumstemperatur är bra, så länge det finns ett tydligt fall. Med ett tjockt sandlager är en värmematta eller en värmekabel under en del av botten användbar, kompletterad med en spotlampa

för den varma platsen. Allt ska styras av en termostat.

Se till att djuret alltid kan dra sig ner i en sval, djup gång om det blir för varmt. Mät med digitala termometrar i båda ändar av terrariet.

Avelsdjur bör ha en vintervila. Sänk temperaturen med 6-8 °C i en till två månader och korta dagen till 8-10 timmar. Det efterliknar den svala årstiden, och djuren sätter igång med avel när värmen återvänder.

Läs mer: Värme och temperatur Läs mer: Vintervila och årstider

LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

Arten kommer från torra trakter och ska hållas torrt. Luftfuktigheten ska ligga på omkring 35-50 %, på vintern gärna lite lägre, och ventilationen ska vara god. Undvik att genomvåta terrariet.

Däremot ska djuret ha tillgång till fukt. Håll fuktlådan fuktig men inte blöt, och låt inte det understa sandlagret torka helt. Spraya lätt med ljummet vatten på kvällen ett par gånger i veckan, när ljuset är släckt, så att djuret kan slicka i sig dropparna. Geckon dricker sällan ur en skål och får mycket av sin vätska genom insekterna, men en låg, tung vattenskål i den svala änden skadar inte. Ständigt blött underlag ger mögel och hudproblem.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

LJUS OCH UVB

Arten är nattaktiv och tillbringar dagen under jorden, så den får nästan inget direkt solljus. Ha lyset tänt 12-14 timmar på sommaren och 8-10 timmar på vintern, styrt av en timer, och låt det vara helt mörkt på natten.

UVB är valfritt, eftersom det inte finns några mätningar av hur mycket UV arten får i naturen. Växande ungar och äggläggande honor kan ändå få ett svagt UVB-rör för skuggdjur (Ferguson-zon 1), eftersom de har ett stort kalkbehov. Montera röret över en del av terrariet, så att djuret själv kan välja skugga. Utan UVB är kalk och D3-vitamin i födan ännu viktigare.

Läs mer: Ljus och UVB Läs mer: Kalk, vitaminer och tillskott

UTFODRING

Geckon har god aptit och är inte kräsen. Syrsor, gräshoppor och kackerlackor är ett bra grundfoder, och mjölmask och vaxmasklarver kan ges som omväxling. Insekterna får inte vara större än djurets huvud, och insekter som inte äts tas ut igen. Många vuxna djur tar gärna en nyfödd mus, men det är inte nödvändigt när insektsfödan är varierad, och det ska i så fall högst vara ett sällsynt undantag.

Ungar under sex månader matas varje dag, djur på sex till tolv månader 3-4 gånger i veckan och vuxna 2-3 gånger i veckan. Pudra födan med kalk vid varje måltid för ungar och äggläggande honor och en gång i veckan för andra vuxna. Ge D3-vitamin 1-2 gånger i veckan till ungar och äggläggande honor och i övrigt varannan vecka. Ställ dessutom in en liten skål med kalkpulver hos honor i avel, så att de själva kan ta det de behöver.

Läs mer: Foderdjur: hållning och avel

BETEENDE OCH HANTERING

Geckon är lugn, men inte ett djur för hantering. Den kan bita hårt om den blir gripen, och man njuter bäst av den genom att titta på den. Ska den flyttas, gör det lugnt och nära underlaget, och ta aldrig tag i svansen. Nya djur ska få minst ett par veckor i fred för att komma till ro.

Hanar är territoriella och får aldrig hållas tillsammans, och en hane kan till och med gå till attack mot en ny hona som sätts in hos honom. Håll därför djuren enskilt, som par eller som en hane med två honor, och var beredd att skilja dem åt. På dagen ligger geckon i sin gång och kommer först fram när mörkret faller. Är den slö eller vägrar äta i mer än en vecka är det en varningssignal.

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Hanen är större än honan, har ett bredare huvud och två tydliga utbuktningar under svansroten, där hemipenisfickorna sitter. Honan saknar utbuktningarna. De flesta hanar har också vita fläckar på sidorna vid axlarna.

Djuren kan vara könsmogna efter 10-12 månader. Honor bör dock vänta tills de är minst 18 månader gamla och i god hull, eftersom äggen kräver mycket kalk. Lägger en hona för tidigt kan äggen vara ofruktbara, och kalkbrist kan ge bestående skador.

PARNING

I naturen toppar hanarnas spermieproduktion från september till december, och honor med mogna ägg finns under samma period och igen i januari och februari. I terrariet ger man avelsdjuren en vintervila på en till två månader med lägre temperatur, torrare luft och kortare dagar, och efteråt matas de rikligt i ungefär en månad, så att de är i toppform. När de normala förhållandena är återställda sätter djuren igång att para sig.

Hane och hona kan gå tillsammans hela året. Håll koll på äggläggningsplatsen, för äggen är sköra och kan krossas när djuren gräver.

ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

Honan lägger 1-2 ägg åt gången, oftast 2. Första äggkullen kommer 3-5 veckor efter parningen, och i fångenskap kan en hona lägga upp till fyra äggkullar under en säsong med 10-30 dagars mellanrum. På norra halvklotet lägger honorna i terrariet typiskt ägg från januari till mars.

Äggen är nästan runda, omkring 18 × 16 mm, med ett hårt men tunt och mycket skört skal. Ge honan en djup, lätt fuktig äggläggningsplats, till exempel en låda med fuktig sand, och gott om kalk och foder under hela säsongen. En hona kan dö av ett ägg som hon inte kan lägga, så håll noga uppsikt över honorna (se under hälsa).

INKUBATION

Flytta äggen mycket försiktigt och utan att vända dem. Lägg dem i en plastlåda med små lufthål, fylld cirka två tredjedelar med perlit eller fint grus, och ställ lådan i en inkubator. Substratet ska vara ganska torrt, medan luften i lådan ska vara mycket fuktig, 90-95 %.

Vid 28-30 °C kläcks äggen efter 55-65 dagar. Äggen tål också lägre temperaturer: ner till 22 °C, och då tar det över 90 dagar. Temperaturberoende könsbestämning har inte påvisats hos arten.

Läs mer: Inkubation av ägg

UPPFÖDNING AV UNGAR

Ungarna är 6-7 cm långa och väger 1,75-2,5 g vid kläckningen. De har mörkbruna och gräddfärgade band och liknar inte alls de vuxna. Håll dem i små lådor som är lätta att göra rena, med hushållspapper eller ett tunt lager sand, ett litet fuktigt gömställe och lite högre luftfuktighet än hos de vuxna.

Ge små insekter, till exempel små syrsor pudrade med kalk och vitaminer, varje dag. Ungarnas tillväxt är inte dokumenterad, så väg dem regelbundet och följ deras utveckling.

Hälsa och vanliga misstag

Sjukdomar hos just den här arten är dåligt beskrivna, så råden bygger på erfarenheter från fångenskap och allmän geckoskötsel. De typiska felen är:

- För lite kalk och D3-vitamin, särskilt hos ungar och äggläggande honor, som har ett stort kalkbehov. Det ger mjuka ben och darrningar. Pudra födan och ställ fram en skål med kalk.
- Ägg som blir kvar eller som krossas när honan gräver. Ge en lämplig äggläggningsplats och sök veterinär om en dräktig hona verkar slapp eller försöker lägga utan framgång.
- Hudrester som sitter fast på grund av att det saknas ett fuktigt gömställe. Ge en fuktlåda och lossa resterna försiktigt med ljummet vatten.
- För hög luftfuktighet eller blött underlag, som ger mögel och hudproblem.
- Överutfodring. Geckon äter gärna mer än den behöver, så håll koll på svansen och låt den inte bli alltför tjock.
- Förlorade svansar efter slagsmål eller hårdhänt hantering. Svansen växer ut igen men liknar sällan den ursprungliga.

Ett friskt djur har klara ögon och en fyllig svans. Vildfångade djur har svårare att vänja sig vid fångenskap och får oftare problem. Sök veterinär med erfarenhet av reptiler om djuret tappar i vikt, inte äter på mer än en vecka eller verkar slött.

Läs mer: Köp av djur: uppfödda djur, vildfångst och transport

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.